

Nieuwsbrief

Gallenwerkgroep Nederland

Nieuwsbrief 3
Maart 2010

Met in deze nieuwsbrief:

- Veel media-aandacht voor gallen 3
- Bijeenkomst British Plant Gall Society 2009 3
- Hondsdrafbesjesgal als versnapering voor kinderen 4
- G@llenlink 5
- In memoriam Floris Grotenhuis 5
- Wilgenbladsteelwesp op boswilg in NL 6

Van de redactie:

Zoals we in het tweede nummer van de gallennieuwsbrief hadden beloofd komt de nieuwsbrief onregelmatig uit. En dat is gelukt. Nu, zes maanden later ligt gallennieuwsbrief nummer 3 in jullie postvak. Het voorjaar staat weer voor de deur en weldra zullen de eerste gallen zich weer laten zien. Veel veroorzakers van gallen zijn namelijk de afgelopen maanden al actief geweest, wat zal resulteren in een overdaad van gallen. Tijd dus om er op uit te gaan.

Met dit nummer willen we jullie enthousiasmeren om weer met de gallen aan de slag te gaan. Diverse internet links worden in deze nieuwsbrief genoemd die je verder kunnen helpen in de wereld van de cecidology (gallenleer). Al met al staat er in deze nieuwsbrief weer een boel informatie die je in je op kan nemen. Heel veel leesplezier!!!

Tot nu toe heeft vooral de redactie de nieuwsbrief gevuld. Het is natuurlijk leuk om ook als gallenliefhebber (beginner of gevorderde) een bijdrage te leveren. Dit kan bijvoorbeeld door een klein stukje te schrijven over waarnemingen die je hebt gedaan, een inventarisatie of puur omdat je een mooie gallenfoto wilt laten zien. Misschien heb je wel een vraag of probleemstelling die je in de nieuwsbrief wilt plaatsen. De eerst volgende keer wordt daar dan weer antwoord op gegeven. Hoe meer kopij er is, des te vaker kunnen we een nieuwsbrief uitbrengen.

Jozanneke Bijkerk en Roelof Jan Koops

Foto op omslag: Beukengalmug (*Mikiola fagi*)

De foto op de omslag is de Beukengalmuggal of *Mikiola fagi*. De soortnaam *fagi* verwijst naar *Fagus* en dat is de Latijnse geslachtsnaam van gewone beuk. Het is ook allemaal zo voor de hand liggend!!! Meestal is de gal voordat het blad valt reeds van het blad gevallen, maar het gebeurt ook regelmatig dat de gal gewoon blijft zitten zoals hier.

De gal is erg hard en bij het doorsnijden van de gal moet je goed oppletten dat je niet in je vingers snijdt. Binnenin leeft een witte galmuglarve. Er zitten grote verschillen tussen het formaat gal van vrouwelijke gallen (groot) en mannelijke gallen (klein). De afgebeelde gal lijkt daar een beetje tussenin te zitten. De gallen zijn overwegend groen en krijgen later in het jaar een rode blos. Op rode beuk nemen de gallen de paarsige kleur van het blad aan.

Wie levert de volgende omslagfoto aan? Stuur je mail + mooie gallenfoto en 10-15 regels tekst naar het redactieadres in de colofon!

Roelof Jan Koops

Colofon

De Nieuwsbrief Gallenwerkgroep Nederland (onder EIS) is een initiatief van enkele enthousiaste cecidiologen en gallenliefhebbers. De nieuwsbrief komt onregelmatig uit en is gratis. Voorlopig wordt de Nieuwsbrief alleen digitaal verstuurd. U mag altijd de Nieuwsbrief doorsturen naar geïnteresseerden in uw omgeving. Heeft u een digitale nieuwsbrief gemist, dan kunt u deze terugvinden op de website: www.plantengallen.com Geïnteresseerden kunnen een mail sturen naar de redactie.

Inzending van kopij :

Kopij kan toegezonden worden naar de redactie: Jozanneke Bijkerk en/of Roelof Jan Koops

Jozanneke@plantengallen.com
en/of r.j.koops@gmail.com

Redactieadres:

Roelof Jan Koops
Bosrandweg 13
7722 KB DALFSEN

Gallenwebsites:

<http://www.plantengallen.com>

<http://www.people.zeelandnet.nl/gradagallen/>

<http://www.xs4all.nl/~werthof/plantengallen.html>

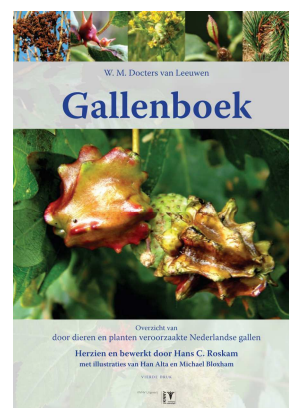
Waarnemingen:

Uw gallenwaarnemingen kunt u invoeren in een excelbestand. Dit bestand is op te vragen bij: j.c.roskam@biology.leidenuniv.nl De waarnemingen komen zo direct in de databank van EIS-Nederland.

Veel media-aandacht voor gallen na 4e druk DvL

Na de presentatie van het Gallenboek 4e druk is er aardig wat aandacht geweest voor zowel het Gallenboek als ook voor gallen in het algemeen. Hieronder volgt een kort overzicht van de ons bekende publicaties in de media over het nieuwe gallen boek of over gallen.

- In *Trouw* verscheen in de rubriek natuurdagboek door Koos Dijksterhuis op 17 en 26 september een stukje over gallen. Op 17 september ging het over de 'paardebloemvlekgalmuglarven' en op 26 schreef hij over de aardappelgal.
- Het NRC besteedde op 27 september in de Wetenschapsbijlage met een (bijna) paginagroot artikel aandacht aan gallen. Hester van Santen schreef het artikel na een ontmoeting met Hans Roskam, Huub van der Aa en Jojanneke Bijkerk in Amelisweerd. Zij besprak natuurlijk eerst wat een gal was en vervolgens ging ze in op de 'verdwenen gallen' van Nederland (Soorten die wel in DvL staan, maar de laatste jaren niet meer waargenomen zijn).
- Ook de uitgever heeft aandacht besteed aan het boek en heeft het opgenomen in het boekenoverzicht in het Tijdschrift van de KNNV, *Natura*.
- In *Natura* verscheen in februari 2010 een artikel over 'Gallen en hun overwinteringstrategieën' geschreven door Jojanneke Bijkerk. Hierin werd opnieuw aandacht gegeven aan het nieuwe gallenboek.
- VARA Vroege vogels TV zond op 3 november 2009 een ongeveer 5 minuten durend item uit over wat gallen nu precies zijn en het nieuwe gallenboek. De uitzending kan je terugkijken op www.uitzendinggemist.nl
- In het lentenummer van *Bomennieuws*, uitgegeven door de Bomenstichting, verscheen een door Roelof Jan Koops geschreven boekrecensie

De redactie

Bijeenkomst British Plant Gall Society in Swindon (GB)

In het weekend van 18 t/m 20 september hield de British Plant Gall Society (BPGS) haar jaarlijkse bijeenkomst in Swindon (GB). Ondergetekende en Jojanneke Bijkerk zijn hier naar toe gegaan. Jojanneke heeft tijdens de bijeenkomst middels een powerpoint presentatie een korte samenvatting van het internationale gallenweekend in Oostvoorne (2009) gegeven. Ook presenteerde zij het nieuwe gallenboek van DvL. We hadden enkele exemplaren van het boek meegenomen voor de liefhebbers en die namen gretig aftrek! Er was gedurende het weekend ook veel ruimte om buiten op zoek te gaan naar gallen.

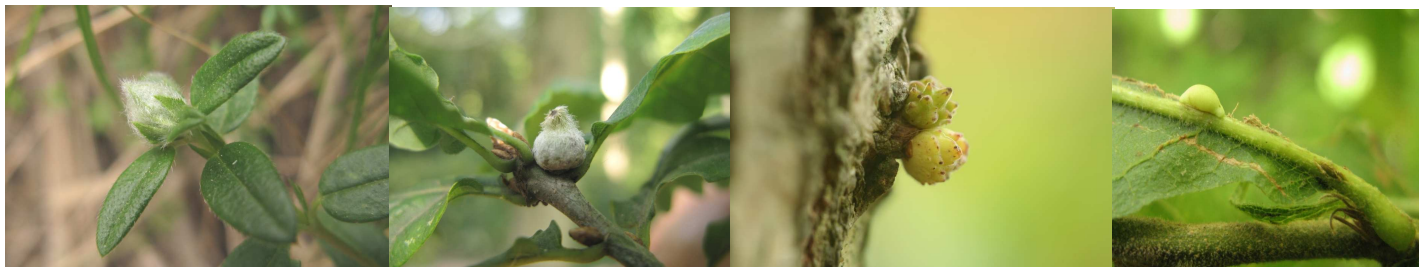
De vrijdagmiddag vóór aanvang van het weekend hebben Jojanneke en ik in de omgeving van Swindon gallen gezocht op prachtige kalkhellingen met gentianen, waar we naast de ramshoorngal (*Andricus aries*) ondermeer de knopgal (*Dasineura helianthemii*) op zonneroosje (*Helianthemum nummularium*) vonden.

Op zaterdag togen we met de leden van de BPGS naar een zeer oud bos met enkele eiken die vermoedelijk meer dan 1000 jaar oud zijn. Hier vonden we op wintereik (*Quercus patraea*) vele klokgalletjes van de klokgalwesp (*Andricus glandulae*). Omdat we in Nederland relatief weinig win-

terreken hebben, was dit voor ons een erg leuke soort om te zien. Later die middag vonden we de 2^e waarneming voor Groot Britannië van Stompe schorsknopgal (*Andricus gemmeus*) in een recreatiegebied vlakbij het hotel waar we verbleven.

Ook de zondag zijn we op excursie geweest. We hebben toen een bezoek gebracht aan Stanton County Park net even ten Noorden van Swindon. Een gebied dat hoofdzakelijk bestaat uit bos, afgewisseld met weides en enkele wateren. Hier vonden we één enkel exemplaar van de Zeeanemoongal (*Neuroterus saliens*) ♀♀ op het blad (hoofdnerf) van Moseik (*Quercus cerris*). Erg leuk om te zien aangezien de soort in Nederland voor het eerst is waargenomen in 2008 in Zuid-Limburg!! Totaal hebben we die dag bijna 90 soorten gallen gevonden!!

V.l.n.r.: *Dasineura helianthemii*, *Andricus glandulae*, *Andricus gemmeus*, en *Neuroterus saliens*

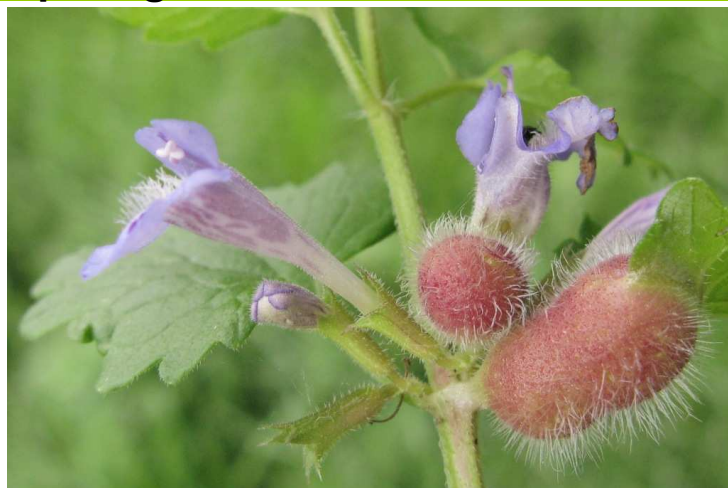
De weergoden waren ons goed gezind wat dit weekend tot een nog groter succes maakte. Ook het enthousiasme van de leden van de BPGS was geweldig. We hebben ook veel ideeën opgedaan om ons ook in Nederland verder te professionaliseren als werkgroep!

Roelof Jan Koops

P.S. Mocht je zelf geïnteresseerd zijn in een lidmaatschap van de BPGS, ga dan naar de website <http://www.british-galls.org.uk/>. Een lidmaatschap kost 15,- Pond. Daarvoor ontvang je ondermeer twee keer per jaar het society-blad 'Cecidology', boordevol nieuws over alles wat maar enigszins te maken heeft met gallen!

De Hondsdrafbesjesgal als versnapering voor kinderen

In een 19de eeuwse Franse encyclopedie las ik eens het verhaal dat de gallen op Hondsdraf op de markt in Parijs werden verkocht als alternatieve snoepjes voor kinderen. Tevens werd daar gemeld dat arme kinderen op het platteland deze galletjes verzamelden om dezelfde reden. Ook in het nog steeds heel bijzondere Engelse gallenboek van Edward T. Connold, *British vegetable galls* (London, 1901) wordt hieraan gerefereerd. Op pagina 250 staat, bij de beschrijving van *Aulax glechomae*, de toenmalige naam van de veroorzaker van deze gallen: "According to Réaumur, the galls of this species were at one time eaten by French peasants".

Hondsdrafbesjesgal (*Liposthenes glechomae*) op hondsdraf (*Glechoma hederacea*)

Ik heb natuurlijk zelf - met lange tanden - wel eens geprobeerd om zo'n galletje te proeven en ervaren dat ze in hun sappigste vorm een specifieke smaak hebben. Maar om nu te zeggen dat het sindsdien mijn favoriete snoepgoed is geworden gaat absoluut te ver.

Huib van der Aa

Door de volgende link in je internet browser te plakken kom je bij een filmpje over de levenscyclus van ondermeer de knoppergal (*Andricus quercuscalicis*) op zomereik. Het is film van David Attenborough. Hij laat zien hoe de knoppergal groeit en laat ook zien welke gevaren er op de loer liggen. Sommige hongaarse eikengallen hebben hiervoor een handige oplossing gevonden.
<http://www.youtube.com/watch?v=DOEgbpM-hc4&feature=related>

Van **Willem Ellis** ontvinden we de onderstaande link. Het betreft een gallen publicatie van de Landesabteilung Forstwirtschaft der Autonomen Provinz Bozen-Südtirol. Naast een uitgebreide soortbeschrijving (ook van gallen die bij ons voorkomen) is de uitgave ook rijkelijk geïllustreerd met meer dan 100 kleurenfoto's. Gegevens: Hellrigl K, 2008. Faunistik der Gallwespen von Südtirol-Trentino (Hymenoptera: Cynipoidea). - Forest Observer 4: 3-247.
En het mooie is dat je het ook helemaal voor niks mag downloaden van: <http://www.provinz.bz.it/forst/service/publikationen.asp> Het artikel is wel in vijf stukken opgeknipt, want vooral die kleurenfoto's vreten ruimte.

Toen **Floris Grotenhuis** nog bij ons was deed hij de aanbeveling de volgende site te raadplegen. <http://www.archive.org/details/texts>. Hier is veel oudere literatuur over gallen digitaal en gratis beschikbaar.

Zoek je daar op "Houard" (pionier op het gebied van gallen), dan vind je o.m.:

- Galles de Cynipides: recueil de figures originales exécutées sous la direction de feu le Dr. Jules Giraud - Darboux, G. (Jean Gaston), 1870
- Les zoocécides des plantes d'Europe et du bassin de la Méditerranée. Description des galles (Vopume v. 1) Houard, Clodomir, 1873-
- Geef je op "alternating generations" dan vind je o.m.: Alternating generations : a biological study of oak galls and gall flies - Adler, Hermann

Meestal is een en ander zowel in txt als in PDF-formaat te downloaden. Ook complete entomologische tijdschriften van rond 1900 zijn er te vinden. Artikelen inzake cecidologie in dergelijke tijdschriften kun je zo ook vinden. Een beetje met het systeem oefenen levert echt leuke vondsten op. Zo zijn bijvoorbeeld de Verzamelde geschriften van Beyerinck, delen 1 t/m 6, Delft, 1921-1940. digitaal te halen.

In memoriam Floris Grotenhuis

Afgelopen najaar, op donderdag 26 november 2009 is onze gallen-collega Floris Grotenhuis op veel te jonge leeftijd is overleden. Sinds afgelopen voorjaar was hij ernstig ziek en de afgelopen maanden heeft hij hard gevochten voor zijn gezondheid. In zijn weblog (<http://people.zeelandnet.nl/grada/weblog/>) is op 26 november te lezen dat het lijden ondragelijk was geworden.

Floris was een bijzonder aardige man, maar ook een zeer enthousiast gallenliefhebber die wij zeer zullen missen. De afgelopen jaren heeft hij een prachtige website samengesteld: <http://people.zeelandnet.nl/grada/gallen/> die een indruk geeft van niet alleen zijn enthousiasme, maar ook van zijn grote gallenkennis in het veld. Vlak voor het Gallenboek naar de drukker ging kwam hij nog met een

Floris Grotenhuis (groene t-shirt met camera) tijdens internationaal gallenweekend

lijst van gallen aan die nieuw voor Nederland waren. We hebben deze in het Aanhangel kunnen opnemen, een mooie herinnering aan Floris. Samen met Rutger Barendse heeft hij de toegankelijkheid van gallenwaarnemingen op waarneming.nl en waarnemingen.be kunnen vergroten. Hierdoor hebben deze sites voor de galleninventarisaties in de lage landen een grote betekenis gekregen. Floris' mooie en informatieve gallensite blijft voorlopig in de lucht en vormt zo ook een blijvende herinnering.

Hoewel veel van jullie hem misschien niet of weinig hebben gekend, hebben veel mensen, via de e-mail, waarneming.nl en bijeenkomsten contact gehad met Floris over gallen. Zijn bescheidenheid, grote enthousiasme en snel groeiende kennis heeft veel betekend voor gallenliefhebbers in Nederland en omstreken. We zijn heel blij dat hij, samen met Grada afgelopen juli aanwezig is geweest bij ons bijzondere gallenweekend in Oostvoorne. Ook voor de nieuwe editie van het Gallenboek heeft hij tot op het laatste moment voor publicatie nog belangrijke nieuwe gegevens en soorten aangedragen. Namens de Gallenwerkgroep Nederland is een kaart gestuurd naar Grada om via deze weg ons medeleven te betuigen. Floris, we zullen je missen.

Jojanneke Bijkerk

Wilgenbladsteelwesp op boswilg een nieuwe gastheer voor NL

Wilgenbladsteelwesp (*Euura venusta*) veroorzaakt weinig opvallende gallen. Volgens het Gallenboek komen de gallen met name voor op de bladsteel van Geoorde wilg (*Salix aurita*) en *S. aurita x repens*. De gal betreft een verdikking van de bladsteel tegen de aanhechting met de twijg (foto 1). Volgens het Gallenboek kan de gal ook gevormd zijn op het basale deel van de bladschijf en is zij 10-15 mm lang en 4-5 mm dik (p. 254). Hoewel deze bladwesp in onze omgrenzende landen wordt

Foto 1: Een verlaten gal van de wilgenbladsteelwesp (*Euura venusta*) op boswilg (*Salix caprea*) in Engeland 2009.

Foto 2: Opengemaakte gal van de wilgenbladsteelwesp. De witte larve is hier te zien.

beschreven voor boswilg (*S. caprea*), grauwe wilg (*S. cinerea*) en geoorde wilg (*S. aurita*) [Buhr, 1968, (zelfs sporadisch op andere wilgensoorten), Dauphin & Anitsbehere, 1997 en Redfern *et al*, 2002] is dat voor Nederland niet het geval. Ik werd hierop gewezen tijdens een veldbezoek in Engeland afgelopen september, waar de soort aangetroffen werd op boswilg. Bij terugkomst ben ik deze gallen ook gaan zoeken op onze eigen boswilg. De enige plek waar ik nog gelegenheid had om te kijken was op boswilg in een relatief jong natuurontwikkelings/ recreatiegebied ten noorden van Grijpskerk (Groningen). Hier leek de wilgenbladsteelwesp gewoon voor te komen op boswilg. Het is niet bekend of de bomen hier zijn aangeplant en waar dit plantgoed dan van afkomstig is. Ik ben benieuwd waar in Nederland we deze bladwesp nog meer zullen aantreffen op boswilg. Boswilg is niet de meest algemene wilgensoort. Iets om naar uit te kijken!

Jojanneke Bijkerk